

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИ ТАРБИЯЧИСИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕНЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Turovova Feruza Soyibjonovna
SHaxrixon tumani "Sarvinoz" NMTT raxbari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish. Mashg'ulotlarni samarali tashkil etish hamda ushbu jarayonda ta'lim klasterini ahamiyati to'g'risida yoritildi.

Kalit so'zlar: klaster metodi, psixologik tayyorlash, kommunikativ kompetensiya, normativ, ilmiy, nazariy va uslubiy.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchisining muhim xususiyati sifatida kommunikativ kompetensiyaning ahamiyati bugungi kunda normativ, ilmiy, nazariy va uslubiy darajada e'lon qilingan. Shu bilan birga, pedagogik faoliyat tahlili shuni ko'rsatadiki, barcha o'qituvchilar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning zarur darajasiga mos kelmaydi. Bu maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglarini ushbu yo'nalishda psixologik tayyorlash va qayta tayyorlashni takomillashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tizimini yaratish vazifasini qo'ymoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi o'qituvchining ishi sezgi, ilhom, topqirlik va zukkolik bilan ajralib turadigan faoliyat sifatida tavsiflanadi. Pedagogning ijodiy faoliyati shablon bo'yicha amalga oshirilmaydi, chunki uning ajralmas tarkibiy qismlari o'ziga xoslik, klişelardan voz kechish, ajablanish, vaziyatga qarab intuitive harakat qilish qobiliyatidir. O'qituvchining kommunikativ kompetensiyasi asosiy komponentlar bilan belgilanadi:

- kognitiv (mutaxassis ushbu mavzu bo'yicha nimani biladi);
- hissiy (insonning hissiy sohasiga munosabati va hissiy holatini o'zgartirish ehtiyojlariga rioya qilish);

- faoliyat (mutaxassis o'z bilimlarini amalda qanday amalga oshiradi).

Kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlari o'zaro bog'liqdir.

- Kasbiy faoliyatda muloqot quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:
- kommunikativ, shu jumladan axborot almashinuvi;
- o'zaro hamkorlikni tashkil qilishni ta'minlovchi interaktiv;
- idrok etish va boshqa shaxsning qiyofasini shakllantirish va o'zaro ta'sirni o'rnatish jarayonini aks ettiruvchi pertseptual.

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish mezonlari asosiy funksiyalarga mos kelishi va quyidagi ko'nikmalarni aks ettirishi kerak:

- ogʻzaki va ogʻzaki boʻlmagan maʼlumotlar almashinuvini amalga oshirish, shuningdek, suhbatdoshning shaxsiy xususiyatlari va fazilatlarini diagnostika qilish qobiliyati;

- strategiya, taktika va texnikani ishlab chiqish, odamlar bilan muloqot qilish, muayyan ijtimoiy ahamiyatga ega maqsadlarga erishish uchun ularning birgalikdagi faoliyatini tashkil etish qobiliyati;

- oʻzini suhbatdosh bilan tanishtirish, uning oʻzini aloqa sherigi tomonidan qanday qabul qilinishini va unga empatik munosabatda boʻlishini tushunish qobiliyati.

Oʻqituvchining kommunikativ kompetentsiyasining yuqori darajasi uning barcha tarkibiy qismlarini har tomonlama rivojlantirishni, virtuozlikni va muloqot qilish usullaridan foydalanishni nazarda tutadi.

Kommunikativ kompetentsiya - bu umumiy madaniyatni va uning kasbiy faoliyatdagi oʻziga xos koʻrinishlarini sintez qiladigan yaxlit sifatdir.

Hozirgi vaqtda nafaqat tarbiyachi, balki pedagog-tadqiqotchi, pedagog - psixolog, pedagog - texnolog talabga ega, shuning uchun maktabgacha tarbiyachining kasbiy kompetentsiyasining asosiy tarkibiy qismlaridan biri uning oʻzini oʻzi boshqarish qobiliyatidir. tarbiyalash. Oʻz-oʻzini tarbiyalash - bu oʻz-oʻzini ixtiyoriy va axloqiy takomillashtirishni nazarda tutadigan, lekin ularni oʻz maqsadi sifatida belgilamaydigan aqliy va mafkuraviy oʻz-oʻzini tarbiyalash tizimi. Oʻz-oʻzini tarbiyalashda pedagogning ijodkorligi, motivatsiyasi, maqsadlilik va boshqa shaxsiy fazilatlarini muhim oʻrin tutadi.

Oʻqituvchining oʻz-oʻzini tarbiyalashi uning kasbiy faoliyatining zaruriy shartidir. Jamiyat doimo pedagog va oʻqituvchi oldiga eng yuqori talablarni qoʻygan.

Boshqalarga oʻrgatish uchun siz hammadan koʻproq bilishingiz kerak.

Oʻz-oʻzini tarbiyalash - bu shaxsning oʻzi tomonidan boshqariladigan maqsadli kognitiv faoliyat; fan, texnika, madaniyat va h.k. ning har qanday sohasida tizimli bilimlarni egallash.

Oʻz-oʻzini tarbiyalash jarayoni bu quyidagi faoliyatdir:

- ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi;
- ongli ravishda amalga oshiriladi;
- shaxsning oʻzi tomonidan rejalashtiriladi, boshqariladi va nazorat qilinadi.

Oʻqituvchining oʻz-oʻzini tarbiyalash sohasidagi faoliyati quyidagilarni oʻz ichiga olishi kerak:

oʻqitishning yangi pedagogik texnologiyalari, shakllari, usullari va usullarini oʻrganish va joriy etish; hamkasblarning darslarida qatnashish, pedagogik tajriba

almashishda ishtirok etish; oʻz kasbiy faoliyatini oʻz-oʻzini tahlil qilishda; klassik va zamonaviy psixologiya va pedagogika sohasidagi bilimlarini oshirish; zamonaviy iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayot voqealarini oʻrganishda; ularning bilim darajasi, huquqiy va umumiy madaniyatini oshirishda. [10, b. 18] Biroq, zamonaviy sharoitda

maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchilarining o'z-o'zini tarbiyalash masalalariga etarlicha e'tibor berilmayapti. Bu, ayniqsa, yoshi katta o'qituvchilar uchun to'g'ri keladi. Ularning fikricha, ular juda katta pedagogik tajribaga ega bo'lib, uni to'liq o'zlashtiradilar va amaliyotda qo'llaydilar. Bunday o'qituvchilar har doim ham maktabgacha ta'limga bo'lgan yondashuvlardagi o'zgarishlarga rioya qilmaydi.

Muammolardan biri yangi professional adabiyotlarga, jumladan, ixtisoslashtirilgan pedagogik jurnallardagi nashrlarga mutlaqo qiziqishning yo'qligi. Ayni paytda maktabgacha ta'limga oid ko'plab uslubiy adabiyotlar nashr etilmoqda. Butun nashriyotlar ana shunday adabiyotlarni nashr etishga ixtisoslashgan. Ular orasida Sankt-Peterburgda faoliyat yurituvchi "CHILDHOOD-PRESS" nashriyoti ham bor.

Ushbu nashriyotning asosiy xususiyati maktabgacha ta'limga oid adabiyotlar nashr etilishi bo'lib, faoliyatning barcha yo'nalishlari bo'yicha adabiyotlar chop etiladi.

Nashrlar orasida "Bolalik" dasturining uslubiy majmuasini alohida ta'kidlash kerak.

Hozirgi vaqtda ushbu dastur maktabgacha ta'lim tashkilotlarida juda keng qo'llanilmoqda va kelajakda, ehtimol, undan ham kengroq qo'llaniladi. Buning sababi shundaki, ushbu dastur maktabgacha ta'lim standartining asosi bo'lgan bolalarning shaxsiy va kommunikativ rivojlanishiga qaratilgan.

Maktabgacha ta'lim sohasida bugungi kunda keng qo'llanilishi tusgs kirgan

KLASTER - metodiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak. Klaster metodi deganda – ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida bo'lgan ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi.

Ta'lim oluvchi o'qitish jarayoni davomida faol ishtirok etadi. Ushbu jarayonda ta'lim oluvchilar o'qib-o'rganishni yuqori darajada bo'lishini, egallagan bilimlarni maqsad va ehtiyojlariga muvofiqlashtirishda tashabbuskorligi va mas'uliyat, qo'llab-quvvatlash amalda bajarish orqali fikrmulohazalar qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

O'qitish jarayonida klaster metodlardan foydalanish o'ziga hos hususiyatga ega. Ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan klaster metodi talabalarning fikrlashini kengaytiradi hamda muammoning to'g'ri yechimini topishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Klaster metodi orqali talabalarning bilim, ko'nikma, malakalari, ijodkorligini va faolligi nazariy va amaliy mu'ammolarga bo'lgan qarashlari rivojlanadi.

"Klaster" metodi -- erkin fikrlashning asosiy omili hisoblanadi.

"Klaster" metodi talabalarga biror-bir mavzu to'g'risida erkin va ochiq tarzda fikr yuritishga yordam beradigan pedagogik strategiyadir. Bu metod ko'p variantli fikrlashni o'rganilayotgan tushuncha (hodisa, voqea)lar o'rtasida aloqa o'rnatish malakalarini rivojlantiradi.

Shunday qilib, maktabgacha tarbiyachilarning o'z-o'zini tarbiyalash masalasida bir qator qarama-qarshiliklarni shakllantirish mumkin:

- kasbiy-pedagogik o'z-o'zini tarbiyalashni samarali amalga oshirishga qodir o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladigan ta'lim jarayoni sifatini oshirish bo'yicha jamiyatning talablari o'rtasida;
- o'qituvchilarning o'zlarining bunga muhtojligi va maktabgacha ta'lim muassasasidagi ishlarning haqiqiy holati, bu har doim ham o'qituvchilarning uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalashi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratmaydi;
- pedagogik axborotlar oqimining tobora ortib borishi, pedagogika fanining yutuqlari dinamikligi va o'qituvchilarning yangiliklarni mustaqil ravishda o'zlashtirishdagi qiyinchiliklari o'rtasida.

Ushbu qarama-qarshiliklardan maktabgacha ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalash tizimini rivojlantirish muammosi kelib chiqadi.

Umuman olganda, o'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasini shaxsning o'z qobiliyatlari va qobiliyatlari doirasida professional muhitda va jamiyatda muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan boshqalar bilan o'zaro munosabatlarning shaxsiy va kasbiy tajribasini shakllantirishning ma'lum darajasi sifatida tavsiflash mumkin. ijtimoiy maqom. O'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasini tashkil etuvchi ko'nikmalar majmuasi kommunikativ vaziyatni tahlil qilish va baholash, maqsad qo'yish, rejani amalga oshirish va uni tuzatish vositalarini tanlash va ishlatish, natijaning samaradorligini baholash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. to'liq huquqli kommunikativ aktini ishlab chiqarish uchun; vaziyatga adekvat aloqa strategiyalarini tanlash qobiliyati, odamlarning jinsi va yoshi, ijtimoiy-madaniy, maqom xususiyatlarini hisobga olgan holda aloqa o'rnatish qobiliyati, vaziyatning o'zgarishiga faol javob berish qobiliyati, aloqani hisobga olgan holda qayta qurish. sherikning hissiy kayfiyatidagi o'zgarishlar, suhbatni o'tkazish, muhokama qilish, kelishuvlarga erishish, muloqot psixoterapiyasini o'tkazish uchun so'zdan foydalanish, muloqot nizolarini tahlil qilish.

O'qituvchining samarali kasbiy faoliyati uchun adekvat kommunikativ kompetentsiya darajasi quyidagi qobiliyatlardan iborat: muloqot qilish uchun kommunikativ vaziyatning ijtimoiy-psixologik prognozini berish; kommunikativ vaziyatning o'ziga xosligidan kelib chiqib, muloqot jarayonini dasturlash; muloqot jarayonlarini ijtimoiy-psixologik boshqarishni amalga oshirish; turli xil psixologik masofalarda aloqa o'rnatish; psixologik pozitsiyalarni o'zgartirishda moslashuvchanlik va adekvatlik. E.A. Klimov o'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasining asosiy xususiyatlarini aniqladi:

- rahbarlik, o'rgatish, tarbiyalash qobiliyati;
- tinglash va tinglash qobiliyati;

- keng dunyoqarash;
- nutq (kommunikativ) madaniyati;
- ongning ma'naviy yo'naltirilganligi, insonning his-tuyg'ulari, ongi va xarakterining namoyon bo'lishini kuzatish, uning xatti-harakati, uning ichki dunyosini aqliy ifodalash, modellashtirish, unga o'zini yoki boshqasini bog'lamaslik qobiliyati yoki qobiliyati;
- inson har doim yaxshiroq bo'lishi mumkinligiga ishonchga asoslangan shaxsga dizayn yondashuvi;
- empatiya;
- kuzatish;
- nostandart vaziyatlarni hal qilish qobiliyati;
- o'z-o'zini tartibga solishning yuqori darajasi.

O'qituvchining kasbiy muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlari quyidagilardan iborat: faol tinglash, fikr-mulohazalarni shakllantirish, xatti-harakatlarni tavsiflash, odamlarni o'ziga jalb qilish qobiliyati; mijozni masofada ushlab turish va hissiy yaqinlashuvdan qochish qobiliyati; mahorat sifatida empatiya; mijozning xulqatvoridagi o'zgarishlarga hissa qo'shadigan strategiyalardan foydalanish qobiliyati, berilgan ob'ektlar va hodisalarga diqqatni jamlash, ularni ob'ektiv, adekvat aks ettirish qobiliyati.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бердиева Х.М. Развитие профессиональных коммуникативных навыков педагогов в сфере образования.
2. Qo'jaspurova G.M.: "O'qituvchining kasbiy o'zini o'zi tarbiyalash madaniyati" M.
3. Okon V.I. "O'z-o'zini tarbiyalash jarayoni" // Umumiy didaktikaga kirish // M., s. 164-178.